

Različni mali prilozi.

Pismenost u kraljevini SHS. Uvažujući podatke o pismenosti i o broju škola, koje je donijela beogradska »Politika« u svom broju 7452 od 29. siječnja o. g. — jer Državna Statistika još nije dospjela da publicira barem glavne rezultate — donosimo po njoj pregled, koji je zaista porazan za jugoistočne krajeve:

	pismenost %		prosje. %	broj škola	površina km ²	1 škola na km ²
	muški	ženske				
Slovenija	91,14	91,15	91,15	649	16.197	25,0
Hrvatska-Slavonija	74,70	61,38	67,85	1642	45.822	26,7
Dalmacija	61,14	40,30	50,52	489	12.732	26,0
Bosna-Hercegovina	29,10	10,37	19,44	426?	51.199	120,2?
Vojvodina	80,44	73,15	76,69	607	19.702	32,5
Crna Gora	53,28	13,10	32,98	236	9.668	41,0
Sjeverna Srbija	54,44	16,49	35,57	1561	49.950	61,5
Južna Srbija	24,14	8,43	16,14			
prosječno	57,79	39,70	48,52	5610	248.987	44,4

U »Politici« pod kolonom »1 škola na km²« navedeni su ovi brojevi: Slovenija 19, Hrvatska i Slavonija 26, Dalmacija 21, Bosna i Hercegovina 90, Vojvodina 25, Crna Gora 40, Srbija 39. Ne mogu se domisliti otkuda te razlike; osobito one upadaju u oči, koje se odnose na Bosnu-Hercegovinu. Možda su se uvukle kakve tiskarske grješke; u B.-H. bi, u mjesto 426, moralo biti 558, kada bi 1 škola bila na 90 km². Svakako je sumnjivo, da u B.-H. ima samo 426 škola, dok ih je 489 u Dalmaciji, koja je manja od B.-H. i po broju žitelja ($\frac{1}{3}$) i po površini ($\frac{1}{4}$). Svakako se pak vidi, da razmjerno veoma malo škola imaju Srbija, Crna Gora i Hercegbosna. Dok je u sedam pokrajina broj ženskih analfabeta jači od onoga muških, u Sloveniji je — i ako za sitnicu — obrnuto: broj pismenih ženskinja veći je od broja pismenih muškaraca.

A. Gavazzi.

Popis stoke u kraljevini SHS. Prigodom popisa žiteljstvu dne 31. I. 1921. popisana je i domaća stoka, a rezultate je izdala drž. Statistika godine 1927. (Beograd). Nas ne zanimaju apsolutni brojevi, već su za nas važni relativni i to prema površini tla i prema broju žitelja.

1. Na 100 žitelja ima:	goveda		mazgi		magaraca	svinja	ovaca	koza
	i bivola	konja	i mula					
Sjeverna Srbija	40,1	2,6	0,1	0,1	28,1	86,5	10,9	
Južna Srbija	41,6	4,8	0,4	3,8	5,5	95,2	29,2	
Crna Gora	41,1	5,1	0,6	1,9	5,3	119,4	37,8	
Bosna Hercegovina	64,7	10,2	0,1	0,4	14,7	85,1	28,0	
Dalmacija	15,8	3,7	1,3	3,7	7,0	44,0	35,5	
Hrvatska Slavonija	40,8	12,5	0,1	0,1	35,7	20,7	5,1	
Slovenija	45,3	5,6	0,0	0,0	28,8	7,1	2,2	
Vojvodina	27,2	22,6	0,1	0,1	69,2	44,9	0,3	
prosječno	42,7	9,1	0,2	0,7	28,8	59,8	13,2	

2. Na 1 km ² ima:	goveda i bivola	konja	mazgi i mula	magaraca	svinja	ovaca	koza
Sjeverna Srbija	21,4	1,4	0,0	0,0	14,9	45,9	5,8
Južna Srbija	15,4	1,6	0,1	1,2	1,7	50,0	9,4
Crna Gora	8,5	1,0	0,1	0,4	1,1	24,7	7,8
Bosna Hercegovina	25,9	5,8	0,0	0,1	5,4	50,7	10,5
Dalmacija	8,9	2,1	0,7	2,1	5,9	46,6	19,9
Hrvatska Slavonija	25,5	7,8	0,0	0,1	22,5	12,9	1,9
Slovenija	29,6	5,6	0,0	0,0	18,7	4,7	1,5
Vojvodina	19,1	15,8	0,0	0,1	48,5	51,5	0,2
prosječno	20,7	4,4	0,1	0,5	15,9	29,0	6,4

Od sve domaće stoke osobito se gaje o v c e; najviše ih — omjerno — imaju Crnogorci; a za njima sjev. i južna Srbija. Za njima su g o v e d a, kojih je po Hercegbosni najviše (% žit.): ovdje ih naime ne gaje samo za klanje već i za telenje, kao što to rade napokon na čitavom Balkanskom poluotoku, negdje više drugdje manje. S v i n j a se brojem svojim ističe u Vojvodini (i u susjednom Srijemu), gdje ih mnogo hrane kukuruzom, koji ondje vanredno uspijeva. K o z e su rasprostranjene ponajviše po krševitim krajinama: po Crnoj Gori, Dalmaciji i zapadnoj Hercegbosni, gdje je onim siromašnim žiteljima »mala krava«. Veoma su osjetljive od studeni mazge, mule ali osobito m a g a r a c i; zbog toga te životinje najbolje uspijevaju samo po toplijim krajinama: po Dalmaciji i južnoj Srbiji. K o n j a ima najviše po ravnoj Vojvodini (i susjednom Srijemu), gdje ih se gaji osobito za trku i za kočije. U Bosni su konji drugačije trage: maleni su ali ustrajni, da mogu nositi po onim brdinama i znatne terete. — B i v o l a, koji su u našoj križaljci ubrojani — poradi tehničkih zapreka — u goveda, najviše ima po južnoj Srbiji (2,9 na 100 žitelja), a jedva nešto malo po sjevernoj Srbiji (0,2) i po Vojvodini (0,1). A. G.

Produkcija uglja u kraljevini SHS. »Rudarski i topionički Vesnik« u svom 1. broju od ove godine (Beograd, 1929.) donosi statističke podatke o produkciji uglja u prošlim godinama. Proizvedeno je u tisućama tona:

godine	kam. uglja	smed. u.	lignita	svoga	uvezeno
1919.	21	1.682	575	2.240	—
1922.	102	2.616	1.011	5.729	516
1925.	178	2.999	975	4.152	546
1927.	289	5.485	971	4.745	449

Prema tome sva produkcija uglja u SHS iznosi tek 1,55% od čitave produkcije u kontinentskoj Evropi. Računa se pak, da zalihe kod nas u kori Zemlje iznose neke 4 milijarde tona. Budući da nam naš ugalj ne dostaje za sve potrebe (posebice u kvalitativnom pogledu), moramo uvoziti neko po miliona tona pruskoga i engleskoga uglja.

Naša topografijska imena u zaposjednutim krajinama, kojima sada upravljaju italijanski činovnici, unakažena su do smiješnosti. U beogradskom geografskom »Glasniku« za godinu 1927. str. 258., ovako se tuži g. I. Sindik: »Šteta je što italijanski naučni radnici ne izbegavaju greške, koje u nauci nisu

dopuštene. Italijanska administracija unakazila je naša topografska imena, pa ih tako unakažena upotrebljuju i italijanski naučenjaci u svojim radovima. Još bi se moglo opravdati što su (na pr.) od »Snežnika« načinili »Monte Nevoso« (neve = snijeg), ali protiv svakoga naučnoga principa od »Trnovo« stvorili su »Torrenova« (= nova kula) i od »Podkraj« načinili »Potograie« i tako pokušavaju da utru trag pravoj toponomastici t. j. onoj koja u narodu živi i koja se svuda u svetu uzima kao jedino tačna. — Na to ću nadovezati još dva tri primjera: Krvavo brdo »Krn« u Goričkoj prekršteno je u »Monte negro« (= Crno brdo). Još za svjetskoga rata imala je italijanska vojska — kao i svaka druga — zemljovide o neprijateljskom (austrijskom) terenu. Kako italijanski alfabet ne poznaje slova *k*, transkribirano je ime »Krn« u »Crn«. Bilo je u italijanskoj vojsci oficira, koji su znali ponešta slovenski, pa su izgovarali to transkribirano ime posve pravilno »ern«, a jer »ern« znači italij. »negro«, nastalo je »Monte negro«. Drugi primjer! Ispod ravnjaka Doberdoba a ne daleko od Tržiča (Monfalcone) postoji slovensko selo »Sredipolja« (= usred polja); Italijani su ga još za vrijeme austrijske uprave prekrstili u »Re-di-Puglia« (= kralj Pulje, pokrajine u južnoj Italiji). — Da pokažu kako je Dalmacija prava italijanska zemlja ne samo što su upotrebljavali — a i sada dakako upotrebljuju — italijanska imena za velike primorske gradove (Zara, Sebenico, Spalato, Ragusa, Cattaro i t. d.), već su kušali, da i mala sela prekrste. Od starodrevnoga Nina nije daleko seoce »Privlaka«; unakaženo po italijanskom ćefu glasi »Brevilacqua« (= kratka voda). — Kod Trsta je naselje »Občina« (Općina); to su ime najprije preokrenuli u »Opicina« (= Opīcina), ali jer im je to ime još nekako slovenski mirisalo, prekrstili su ga u »Poggio reale«. — Danas sigurno nema više ni jednoga slovenskoga ni hrvatskoga topografijskoga imena u zaposjednutim krajinama, već je sve italijanizirano. Jedna nas činjenica tješi a sigurno i uvaženoga g. Sindika: duhovni se dokumenti ne mogu falsificirati ni na kakav način; svijest slavenskih žitelja s jedne i s druge strane političke mede živjet će do vijeka pa će tako preživjeti sve pokušaje, da se definitivno odnarođe Hrvati i Slovenci. Memento!

A. Gavazzi.

Dioba Alpi po italijanskoj volji. Gospodin II. Sindik u »Glasniku« geogr. društva za god. 1927. str. 251., osvrće se na podjelu Alpi, koju je izvršio italijanski »Comitato geografico nazionale«, pa tom prigodom kaže: »Mi se na ovakav rad ne bi ni osvrtali, kad ne bi tim bili tangirani. U Alpe ubrojila je pomenuta komisija čitav istarski »karst« i sve planine od zapadne naše državne granice do linije Snežnik—Ljubljana. Zašto se upravo u ovom delu nije komisija zainteresovala za vrlo bogatu literaturu po tom pitanju, ili je bila vođena drugim ciljevima, koji nisu naučni?« — Dodati ću: quem Deus perdere vult, dementat.

A. Gavazzi.

Krš — Karst. Već sam prije nekoliko godina istaknuo nepodesnost u upotrebljavanju tuđe riječi »Karst« u mjesto narodne riječi »krš«. Pokojni Cvijić, koji je učio geografiju u Beču kod A. Pencka, slušao je dakako neprekidno i samo riječ »karst« i ta mu se tako duboko zasidrila u pameti, da je se nije mogao riješiti ni kad se povratio u Beograd. Tomu je mnogo doprinijela činjenica, da su kršne forme u Srbiji veoma neznatno razvite, pa je sigurno, da on nije ondje ni čuo te riječi od naroda i tako je dalje upotrebljavao izraz »karst«. Mi bi se prikazivali i unaprijed veoma nekulturnima, kad bi i dalje svoj izraz »krš« zapostavljali tuđici »karst«, dok znademo, da su te forme upravo tipički kod naš

razvite i dok znademo, da postoji za nje narodni izraz. Osvjedočen sam da će srbijanski geografi — dok sada više ne stoje pod autoritativnim, ali u ovom slučaju neispravnim uticajem Cvijića — zabaciti konačno »karst«. Kad su Nijemci mogli uvesti u svoju naučnu literaturu kao tehničke izraze naše riječi »polje« (Karstpolje), »ponor«, »dolina« (= vrtiča), »ograda« (po vrtičama), onda valjda mogu i beogradski geografi upotrebljavati u svojim knjigama i raspravama narodni i ako prečanski izraz »krš«.

A. Gavazzi.

Crljenica — terra rossa. U beogradskom geografskom »Glasniku« za god. 1927. čitam na str. 274., da je u »Studentskom geografskom društvu« na filozofskom fakultetu u Beogradu student Z. Radosavljević držao predavanje o »Terri rossi i beauxitu«. Bode me u oči kad čitam i tu riječ (kao i »karst«)! Dok postoji posve ispravna narodna riječ »erljenica«, zašto da upotrebljujemo tudicu. Apeliram ovime na beogradske kolege, da napuste i ovaj nakazni izraz kao i »karst«. Tude poštuemo, ali se svojim trebamo dičiti!

A. Gavazzi.

Plaža također je tudica (franceska), koju su uveli srbijanski pisci osobito novinari. U našem primorju narod to zove »o b a l a«, a ako je plosnata i pržinasta, »ž a l e« ili — rijetko — »igalo« (grčki: aigialós). Upotrebljujući izraz »plaža« prikazujemo se kao da nemamo ni komadićka m o r s k e o b a l e, pa da moramo za taj pojam preuzeti tuđu riječ.

A. Gavazzi.

Geografski podaci o Bugarskoj. Kao što svaka državna statistika u kulturnim zemljama tako i bugarska publicira ne samo rezultate popisa žiteljstva, marve, kulturna tla i t. d., koji se vrši — po međunarodnom dogovoru — svake desete godine, već i promjene, koje nastaju u brojkama svih statističkih elemenata, barem svake druge ili treće godine. Nedavno je drž. Statistika u Sofiji izdala omašnu knjigu od 600 stranica: »Statistički godišnik na Blgarskoto Carstvo«, u kojem su nanizani statist. podaci ne samo za osnovnu godinu 1920., već mnogi i za slijedeće godine 1921.—1924. Iz toga godišnjaka probrao sam najvažnije brojeve, da ih ovdje priopćim.

Površina Bugarske pretrpjela je mnoge modifikacije počevši od balkanskoga rata (1912.—1915.). Prije njega obuhvatala je 96.545'50 km; mirom u Bucurestu Bugarska je prepustila Rumuniji 7.695'80 km² a dobila je od Turske 23.187'17 km² pa je tako konačni efekt bio 15.491'37 km² u njenu korist; površina je tim prirastom dosegla najveći broj: 114.424'51 km². Nakon mira u Neuillyu god. 1919. morala je prepustiti Jugoslaviji 2.566'27 km² a Heladi 8.712'07 km², svega 11.278'34 km²; tako danas površina Bugarske zaprema 105.146'17 km².

Duljina državne međe iznosi 2.157'6 km. Od toga otpada: *na rijeke* 611'2 km (na Dunav 397'5 km, na medašnje rijeke prema Turskoj i Heladi 184'9 km), *na Crno more* 511'2 km a *na kopnenu među* 1.235'2 km (od toga na među prema Turskoj 129'4 km, prema Heladi 406'0 km, *prema Jugoslaviji* 454'8 km i prema Rumuniji 205'0).

Površina visinskih pojasa u km². Do 100 m: 7.870, od 100 do 200 m: 22.92, od 200—500 m: 18.094, od 500—500 m: 18.129, od 500—70 m: 11.487, od 700—1.000 m: 12.164, od 1.000—1.500 m: 9.173, od 1.500—2.000 m: 2.996, od 2.000—2.500 m: 614, od 2.500—2.923 m: 129. Prosječna aps. visna bugarskoga tla je 480 m.

Površina slivova u opsegu državnih međa. Na Crno more otpada 55.518'07 km² (kroz Dunav 40.513'27 km²), na Bijelo more (= Egejsko more) 47.306'18 km² (Marica 33.191'97 km², Struma 8.616'87 km², Mesta 3.497'34), na unutrašnje zavale 321'92 km².

Najvišivrhunci. U istočnoj Staroj Planini: Blgarka 1.181 m; u srednjoj St. Pl.: Jumruk čal 2.572 m; u zapadnoj St. Pl.: Midžor 2.184 m. U Rili: Mus Alla 2.926 m; u Rodopi: Ibr 2.666 m; u Pirinu: El Tepe 2.920 m*); u Osogovu: Ruen 2.228 m; u Vitoši: Černi vrh 2.286 m; u Kraištu: Banderata 1.750 m.

Prostrane ravnice. Dunavska ploča u Bugarskoj obuhvata 18 tisuća km²; Slivensko-Straldžanska 827 km²; Staro- i Novo-Zagorska ravnica 4.470 km²; Kazanliška 560 km²; Sofijska 1.185 km².

Žiteljstvo. Po popisu od 31. XII. 1920. bilo je u Bugarskoj 4.846.971 čovjek, od toga 2.420.784 muških (49·9%) i 2.426.187 ženskih (50·1%); dakle ženskinje su bile brojno jače. Relativno je žiteljstvo bilo prosječno: 47·0 ljudi na 1 km².

Po »materinjem jeziku« bilo je Bugara 85·58%, Turaka 11·20%, Rumuna 1·55%, Cigana 1·27%, Grka 0·97%, Jevreja 0·86%, a med ostalima: Hrvata (279) 0·01%, Srba (1.259) 0·05% i Slovenaca (146) 0·00%.

Po »vjeroispovijesti« bilo je popisano: istočno-pravoslavni 85·80%, katolika 0·70%, evangelika 0·12%, armeno-gregorijana 0·22%, izraeličana 0·89%, muslimana 14·25%, svih ostalih 0·02%.

Visoka starost, koju doživljuju mnogi Bugari nekako je postala proverbijalnom. Tako je godine 1920. popisano staraca od 80—85 godina: 55.184 ili 0·68%, od 85 do 90 god.: 11.441 ili 0·24%, od 90 do 95 god.: 8.057 ili 0·17%, od 95 do 100 god.: 2.809 ili 0·06%, od 100 do 125 god.: 2.152 a preko 125 god.: 9 ljudi.

Žiteljstvo po »zvanju« (profesiji) drž. statistika posve je pravilno rasporedala u »aktivno« i »inaktivno« t. j. u žiteljstvo, koje privreduje i u ono, koje ti privrednici izdržavaju svojim radom (članove vlastite obitelji). Po toj shemi bilo je: poljoprivrednika, ribara i lovaca 75·42% (akt. 44%, inakt. 31%), rudara: 0·25% (akt. 10%, inakt. 15%), industr. i zanatskih radnika 10·00% (akt. 4%, inakt. 6%), saobraćajnih i transportnih radnika 2·11% (akt. 0·7%, inakt. 1·4%), trgov. i bank. 4·25% (akt. 1·5%, inakt. 2·7%), domaćinska posluga 0·45% (akt. 0·40%, inakt. 0·05%) i t. d. Po ovom se vidi, da je »aktivno« žiteljstvo kod poljoprivrednika znatno brojnije od »inaktivnoga«, jer u njem saraduje mnogo ženskinja i odrasle djece; nešta je slično i kod domaćinske posluge. U svim ostalim zvanjima odnos je obrnut, osobito kod bogatuna.

Pismenost. I ako pismenost nije najvažnija komponenta duhovne kulture ipak nam služi kao značajka osobito za krajine južne Evrope. Pismenost je u Bugarskoj (bez »grada« Sofije) 45·5% i to u sjevernoj 46·2%, a u južnoj, koja je dulje bila pod upravom Turske, 42·9%, manja je dakle nego u sjevernoj; osobito se neznatna pismenost ističe u okružju Mastanli (juž. Bug.): 7·9% i to 15·4% m. a samo 2·9% ž. Kao i drugdje tako je i u Bugarskoj pismenost muških daleko veća (55·8%) od one ženskih (35·2%). U samoj Spfiji je prosječna pismenost 75·9% (m. 80·9%, ž. 66·1%). Raspored po naseljima odaje agrarni karakter zemlje: po »gradovima« (sa Sofijom) bilo je god. 1920. pismenih ljudi 62·9% a po »selima« samo 39·9%.

Naselja se i u Bugarskoj razlikuju u »gradove« i »sela«. Od velikih »gradova« imali su god. 1920. preko 20.000: Sofija 154.025 žitelja, Plovdiv 65.415, Varna 50.810, Pljeven 27.446, Stara Zagora 25.514, Šumen 25.755, Burgaz 21.170. »Gradovi« sa manje od 1.000 žitelja bili su: Mastanli (957 ž.), Ahtopol (771 ž.),

*) po najnovijim trijagulacijskim mjerenjima Dra. H. Louisa.

Melnik (721 ž.) i Kušu-Kavak (455 ž.). Svega je bilo 95 »grada« a u njima samo 19·9% svih žitelja. »Sela« je nabrojeno 4.214 a »mahala« i »koliba« 1.553 (najviše u okružju Trnovu: 719); u njima svima bilo je 80·1% žitelja.

D o m a ć a s t o k a. U čitavoj Bugarskoj bilo je 51. XII. 1920. svih domaćih a korisnih četvoronožaca preko 14 miliona. Poređujući broj pojedinih vrsta životinja sa površinom države i sa brojem žitelja dobijemo ovaj pregled:

	ima	konja	mula	magaraca	bivola	goveda	ovaca	koza	svinja
na 1 km ²	3·9	0·2	1·5	4·1	18·2	86·5	12·9	10·6	
na 100 žit.	8·2	0·5	2·2	8·6	58·7	184·1	27·5	22·5	

Osobito se ističe velik broj ovaca: prosječno svaki Bugarin ima malo ne po 2 ovce (1·8).

R i b a r s t v o je bugarsko znatno razvito i to ne samo morsko već i slatkovodno. Godine 1924. ulovljeno je 4.154.059 kg, od toga otpada najviše na »skombre« (skombrija) t. j. 1.505.906 kg, onda na »palamude« 705.054 kg i na šarane: 518.256 kg.

R u d a r s t v o se u Bugarskoj odnosi na eksploataciju bakra, olova, mangana i uglja. Bakrene rudače iskopalo se god. 1924.: 25.916 tona, olova 8.108 tona, mangana 500 tona a svega uglja 1.214.840 tona. Kameni se ugalj vadi na 16 mjesta, koja obuhvataju 70·65 km² površine: lignit se vadi na 15 mjesta a antracit samo kod Kazanlika. Cinka se nekad vadilo kod Sofije: čini se kao da je danas napušten taj rudnik.

K u l t u r n a p o v r š i n a obuhvatala je god. 1922.: 56.555 km² t. j. 55·4% od čitave površine. Ona je bila zasijana odnosno zasadena: žitaricama (59·5% od kulturne površine), krmnim biljkama (14·0%), industrijskim i uljevitim biljkama (1·76%), krompirom (0·25%), lozom (1·52%), ružama (0·15%), vrtnim biljkama (0·72%) i t. d. a na ugari 20·5%. Čitava produkcija kulturna tla (roda i slame) vrijedila je god. 1922. malo ne deset milijardi leva (od prilike pet milijardi Din).

Š u m e i p a š n j a c i. Sva je šumska površina obuhvatala god. 1924.: 27.121·49 km²; od toga je bilo

	pod šumom:	iskrčeno:
u sjev. Bug.	9.658·69 km ² ili 94%	166·8 km ² ili 0·2%
u juž. Bug.	15.451·81 .. .. 15·0 ..	1.844·2 .. .. 1·8 ..

(postoci su izračunati s obzirom na čitavu površinu države).

Bugarska je dakle bogatija šumama u svom južnom dijelu nego u sjevernom. To vrijedi i za pašnjake:

u sjevernoj Bugarskoj obuhvataju	526·80 km ² ili 0·52%
u južnoj	1.415·50 .. .. 1·38%

od čitave drž. površine.

I n d u s t r i j a se u Bugarskoj počela razvijati tek poslije njenoga oslobođenja; ali kako se Bugarska zaplela u balkanski a onda u svjetski rat nije mogla, da se podigne na visoki niveau. Pored svega toga ipak je industrija znatno koraknula napred: najbrojnije su fabrike keramike (117) osobito glinene robe, fabrike hrane i pića (749), osobito mlinovi i ljuštione riže, fabrike duhana (167) sve su u privatnim rukama, tekstilne fabrike (112), kemijske fabrike (62), med kojima se ističu one ružine esencije (51 fabrika) i t. d.

Komunikacije. Duljina željezničkih pruga iznosi 2.276 km tako, da 1 km pruge veže samo 45'5 km² površine.

Ceste gotove koncem 1925. bile su duge 11.420 km a u gradnji je bilo 6.122 km; budući da su te danas dovršene, 1 km ceste veže 5'8 km² površine.

Brodova koji plove pod bugarskom zastavom bilo je god. 1925.: na paru 37 (netto-tona: 4.446) a na jadra 145 (netto-tona 11.625).

Brzovjernih je linija bilo 1925.: 7.485 km a žica 59.087 km.

Telefonskih linija bilo je 6.986 km a žica 44.858 km.

A. Gavazzi.

Stanovništvo Italije neprestano raste. Po »Bollettino dell'Istituto Centrale di Statistica« god. 1800. Italija je brojila 17.237.000, a god. 1927. imala je 40.799.000 u domovini, u emigraciji pak 9.225.000. Skupa 50.044.000.

Stanovništvo Turske. 28. oktobra 1928. izveo se u Turskoj popis žiteljstva pod vodstvom prof. Kamila Jacquarda, šefa statističkog ureda u Turskoj. Prema vijestima turskih listova republika Turska ima 13.650.145 stanovnika, koji su podijeljeni u 65 vilajeta. Stambul ili Carigrad ima 806.860 stanovnika.

Važnost geografije. Koliko Nijemci cijene važnost geografije vidimo — med ostalima — i iz broja nastavnika (redovnih, vanrednih, honorarnih profesora i docenata), koji predaju geografiju na njemačkim sveučilištima. U Berlinu ih je 10, u Bonnu 5, u Breslavi 2, u Erlangenu 2, u Frankfurtu n. M. 4, u Freiburgu i. Br. 2, u Giessenu 2, u Göttingenu 5, u Greifswaldu 2, u Halli 5, u Hamburgu 5, u Heidelbergu 1, u Jeni 5, u Kielu 2, u Kölnu 5, u Königsbergu i. Pr. 4, u Leipzigu 8, u Marburgu 5, u Münchenu 4, u Münsteru 1, u Rostocku 1, u Tübingenu 2, u Würzburgu 1; u Pragu 1 (1 mjesto nije još popunjeno); u Beču 4, u Grazu 2 (jedna redovna profesura još nije popunjena), Innsbruck 2 (isto); Basel 2, Bern 2, Zürich 5. Pored toga je na svim tehničkim visokim školama — i ako je u istom mjestu sveučilište — barem 1 nastavnik (ordinarijat) a na visokim trgovačkim školama po 2 pa i po 5 nastavnika za geografiju. Svaka visoka škola ima svoj geogr. Zavod, koji je snabdjeven upravo opsežnom množinom knjiga, zemljovida, aparata i sl. Kod nas samo onaj u Beogradu ima i lijepe prostorijske i potrebite pomagala.

Internacionalna oceanografska konferencija održana je u Berlinu dne 24. do 26. svibnja 1928. prigodom proslave 100godišnjice Geografskoga društva. Učesnici na njemačkom brodu »Meteor« prikazali su prethodne rezultate svojih istraživanja po Atlantskom oceanu, koja su trajala 2¼ godine (1925. do 1927.). Po predlogu sada pokojnoga prof. A. Merza brod je krstario po srednjem i južnom Atlantiku na 14 profila od istoka k zapadu i obrnuto. Jedna je od glavnih zadaća bila, da se odredi temperatura i slanost morske vode pa da se na tom temelju utvrdi pomicanje njezino osobito po najvećim dubinama. Sređenje materijala trajat će nekih pet godina pa ćemo tek onda moći, da dademo konačni sud o tim pitanjima. ¹⁾

Od stranih učesnika izložio je Norvežanin B. Helland-Hansen svoje mišljenje o upotrebi malih (motornih) brodova za istraživanje prirodnih odnosa oceana. Kao primjer navodi rad na »Armauer Hansen-u«, koji je dug samo

¹⁾ Opsežan referat o tim prethodnim rezultatima bit će tiskan u »Ljetopisu« jugosl. Akademije Znanosti i Umjetnosti u Zagrebu za godinu 1928. U II. svesku »H. G. Glasnik« podat će prikaz o njima.

24 m i 6 m širok. S tim brodom tri puta je krstario po Atlantiku pa je sakupio opsežan materijal o temperaturi, o slanosti, o kisiku, o koncentraciji hidroiona, o planktonu i t. d. Više puta su imali veoma nepovoljno vrijeme, al mu je »A. H.« junački odolio poradi svoje posebne konstrukcije. Takav je brod naručila u Norveškoj portugalska vlada i okrstila ga imenom »Albacora« a i druge se pomorske države — na pr. Argentina — zanimaju za taj tip, tek se država SHS ne brine za to.

J. Hjort, Oslo, govorio je o »planovima internacionalnoga istraživanja mora«, istaknuvši, da samo zajedničkim radom svih pomorskih država možemo imati privredne koristi od mora. Zaključio je svoj govor (na njemačkom jeziku) značajnom rečenicom: »international kann nur wirken, wer Sinn, Gefühl und Verständnis für die Nationalität, für die Lage anderer hat«.

P. M. van Riel, De Bilt, dao je prikaz o zamišljenom istraživanju mora oko istočnoindijskoga arhipelaga a J. A. Fleming i J. P. Ault poslali su pismeni prikaz o programu, po kojem će brod »Carnegie« raditi po sedmi put po oceanima. Darežljiva ruka bogatuna Carnegiea osnovala je naime u Washingtonu Zavod za istraživanje prirode i kraljevski ga novcem nadarila. Sagrađena je lada od drveta a bez išta željeza, da može bez smetnje odrediti geomagnetizam, ploveći po moru. Brod je otplovio 1. svibnja 1928. pa će krstariti neprekidno kroz 5 godine, da konačno utvrdi sve tri geomagnetičke komponente na površini svih triju oceana. Pored te glavne zadaće istraživat će se atmosferski elektricitet da se upozna njegov uticaj na širenje radio-valova, zatim će se akustičkim putem mjeriti dubine oceana, određivat će se slanost i temperatura morske vode od površine do dna, snimat će se oblici morskih valova fotogrametrom i t. d. Na brodu, kojim zapovijeda kap. J. P. Oult, nalazi se 7 naučenjaka i 17 mornara.

Zatim je T. W. V a u g h a m, California, izložio načela, kojih će se U. D. sjeverne Amerike držati u proučavanju prirodnih odnosa Tihoga oceana.

Internacionalni geografski kongres održao se u Engleskoj god. 1928. Započeo je 14. jula u Londonu, a 17. jula je nastavio i završio radom u Cambridge. Predsjednik je bio general Nikola Vacchelli. U Londonu je bilo samo ceremonijalno otvorenje, a u Cambridge-u je razvijen znanstveni rad podijeljen u oveće sekcije: matematičku, fizičku, biologijsku, antropogeografijsku, historičku i regionalnu. Tri su argumenta bila posebice izabrana za generalnu diskusiju: 1. Problem sela, o uzrocima aglomeracije i razdiobe seoskog stanovništva, te utjecaj prirodnih i tradicionalnih uzroka na njih. 2. Internacionalna karta svijeta u mjerilu 1 : 1.000.000. 3. Studij o terasama morskim i fluvijalnim, pliocenskim i pleistocenskim u svrhu određivanja konstantnih razina, ako postoje. Na kongresu će se još osobito raspravljati o varijaciji klime, te o flori i fauni visokih planina, pa o vodama, koje ne utječu u more. — Na kraju kongresa bile su ekskurzije, koje su trajale dva do pet dana u raznim pravcima po Engleskoj.

XV. internacionalni geološki kongres održat će se u Pretoriji u istočnoj Africi između jula i augusta 1929. Argumenti su raspravljanja: 1. Magmatska diferencijacija; 2. Glacijalni periodi prepleistocenski; 3. Statigrafija, paleontologija i svjetska rasprostranjenost formacije »Karoo«. — Prije kongresa bit će po svoj prilici upriličene dvije duže ekskurzije: jedna da oerta geologijsku karakteristiku Kapa, svrnuvši se u Kimberley; druga da prouči auriferna i dija-

mantiferna polja Witivatersranda. Za kongresa biti će manjih ekspurzija u blizini Pretorija i Johannesburga.

Geografsko društvo u Berlinu svečano je proslavilo svoju stogodišnjicu dne 24. do 26. svibnja 1928. Na svečanoj sjednici izrekao je predsjednik prof. A. P e n c k govor, u kom je dao pregled o radu društva kroz ovih 100 godina. Započeo je riječima: »Alle Wissenschaft ist Gemeingut der Menschheit; sie ist ihrem Wesen nach international, aber ihre Pflege geschieht durch einzelne Völker.« a završio je rečenicama: »die Geographie führt uns zu den grossen Zukunftsproblemen der Menschheit. Sie kann zeigen, wo noch grosse ungenutzte Nährflächen auf der Erdoberfläche liegen; in deren Ermittlung liegt ihre nächste grosse Aufgabe. Hier sind noch grosse Entdeckungen zu machen; dazu ist intensive Forschung in allen Ländern, einmütiges Zusammenarbeiten aller Kulturvölker der Erde nötig«.

Iza njega zaredale su se čestitke usmene i pismene. Prvi, koji je čestitao, bio je Charles de la Roncière u ime franceskoga geografskoga društva u Parisu; zatim sir Maurice de Bunsen u ime kr. geografskoga društva u Londonu, a onda mnogi drugi strani zastupnici naučnih institucija, med njima prof. P. Vujević u ime Geografskoga društva u Beogradu i prof. A. Gavazzi u ime Akademije Znanosti i Umjetnosti u Zagrebu.

Tom je prigodom berlinsko Geografsko Društvo počastilo medaljama, počasnim ili dopisnim članstvom mnoge domaće, a najviše strane geografe: od južnih Slavena odlikovani su Bugarin prof. A. Iširkov u Sofiji, Srbini prof. P. Vujević u Beogradu i Hrvat prof. A. Gavazzi u Zagrebu.

Produkcija kave najveća je u Brazilu, te iznosi dvije trećine od cijele svjetske produkcije. Iza Brazila dolazi centralna Amerika, pa Južna Amerika, koje skupa iznose sa Brazilom $\frac{9}{10}$ čitave svjetske proizvodnje. Znatno je porasla produkcija kave u Africi, koja se mogla izvesti engleskim kapitalom. Godine 1925.—1926. iznosila je u Africi produkcija 29.000 tona, dok je 1909. do 1915. samo 9.500 tona. Engleska nastoji da još pojača tu produkciju u Africi. U Aziji najviše kave produciraju holandske kolonije sa 70.000 tona, britske Indije sa 11.000, a ostala Azija sa 11.500 tona.

Oceanografsko istraživanje. Početkom lipnja 1928. pošao je danski brod »Dana« pod vodstvom prof. Joh. Schmidta na dvogodišnje putovanje oko Zemlje, da prouči sve prirodne odnose oceanske vode. Na to možemo nadovezati pitanje: a kada će državna vlast SHS odobriti, da se nastave istraživanja našeg a Jadranskoga mora? Četiri je puta plovila šk. lađa »Vila Velebita« po Kvarnerskom zavalju i donijela lijepih rezultata; rat je prekinuo ta istraživanja naših domaćih prirodoslovaca. Nadali smo se, da ćemo u svojem novom političkom položaju nastaviti rad, ali eto nema još ništa od toga.

Najveća dubina morska kod Filipina. Njemačko ministarstvo mornarice poslalo je krstaricu »Emden« da revidira dubine mora u jarku kod Filipina sa novim aparatom osnovanim na jeki zvuka. »Emden« je našla veću dubinu od »Planeta«, koja je bila u N širini $9^{\circ} 56'$ i E duljini $126^{\circ} 50'$, a iznosila je 9.788 m. Ta je nova dubina 15 milja SSE od dubine »Planeta«, a iznosi okruglo 10.800 m. — Ista je krstarica izvela u susjedstvu te pozicije još 555 mjerenja, od kojih 46 imaju preko 10.000 m.

Vulkan Katmai na Alaski započeo je svoju djelatnost godine 1912. Tlo je na površini od 150 km² sav ukršten silnom množinom pukotina, kroz koje pro-

valjuju topli plinovi na tisuće mjesta; zbog toga su čitavu krajinu nazvali »dolinom desettisuća parâ«. Američko geografsko društvo poslalo je tamo redom pet ekspedicija, da prouče taj vanredni prirodni pojava. Vod *R. F. Griggs* izdao je nedavno knjigu, u kojoj opisuje onu krajinu i rezultate istraživanja (Leipzig, 1927., RM 16—).

Eskimi na istočnoj obali Grönlanda. Po nalogu danske vlade preselio je E. Mikkelsen nekoliko eskimskih porodica iz Angmaksalika (u SE Grönlandu) na obalu Scoresbysunda (NE Grönland). Za arktičke prilike ondje je flora bujna, životinjstvo pak neiscrpno; lov i ribarstvo daju obilno hrane ljudima.

Brdo Arbino kod Bellinzone u švicarskom kantonu Ticino počeo je, da se puza pa je prijetila opasnost, da se poruši u dolinu Arbedo. Od godine 1888. pomicao se horizontalno za 2 do 5 cm na godinu, 1919.—1924. za 10 cm, a od godine 1927. pospješio je pomicanje na 25 cm. Švicarske su vlasti prisilno odstranile žiteljstvo sa čitavoga okoliša, da predusretne mogućoj katastrofi. Zaista 2. listopada pr. god. sa vrška brda (1.695 m) porušila se masa od nekih 50 miliona kub. metara u dolinu, gdje je zagatila rječicu, stvorivši jezero dugo 500 m. Od žitelja nije nitko nastradao, ali su uništene mnoge kulture.

Treća transpirenejska željeznica. Od godine 1864. vezane su Franceska i Španija prugom Bordeaux—Hendaye—Irun—Burgos (*baskijska pruga*), od godine 1878. prugom Narbonne—Cerbère—Port Bon—Barcelona (*katalonska pruga*), a od 18. srpnja 1928. prugom Olorón (stanica na pruzi Bayonne—Pau—Toulouse)—Aspe—Somport tunel (1.211 m)—Jaca—(kroz Zueru) Zaragoza (*aragonska pruga*).

Kanal Volga—Don. Ruska sovjetska vlada odobrila je projekt prof. A. S. Aksamitnoga, da se Volga (kod Kumovskoga) i Don (kod Sarepte-Krasnoarmejskoga) spoje kanalom, koji će biti dug 100 km. Po njemu bi se dovozilo petroleja, žitarica i drva do azovske luke Rostova, a odanle dalje u svijet.

Geofizički Zavod u Bergenu osnovan je darovima grada i građanstva, a svečano je otvoren 9. lipnja 1928. Ima tri odjela: za istraživanje mora (upravnik je prof. Bj. Helland-Hansen), za meteorologiju (upravnik prof. Bjerknes) i za geomagnetizam. I mi Hrvati imamo svoj Geofizički Zavod u Zagrebu (upravnik Dr. Stj. Škreb), u njem su namješteni veoma sposobni ljudi, ali ne mogu naučno raditi, jer su materijalna sredstva nedostatna a povećanja ne daju »zbog budgetske nemogućnosti«.

Njemačka državica Waldeck (1.056 km² i do 60.000 žitelja) svojom odlukom od 25. ožujka 1928. odrekla se državne samostalnosti i priključila se Pruskoj.

Kanada—Novi Foundland. U jeseni 1927. dovršen je napokon dugotrajni spor med kopnenim dominionom Kanadom i otočnim dominionom Novim Foundlandom. Ovaj je naime zahtijevao (poradi ribarenja), da mu se predade čitavo ono »kanadsko« kopno, koje spada Atlantskom slivu. U Londonu je pala odluka u korist Novoga Foundlanda; njemu je dosuđen teritorij od 250.000 km² (= površini Jugoslavije) tako da taj dominion sada obuhvata površinu od 410.000 km².

Broj inojezičnih žitelja u Franceskoj. Od 59.194.550 žitelja, koji su popisani u Franceskoj godine 1921., bilo je inojezičnih:

Bretona	1,866.585	Katalonaca	514.065
Alsačana	1,695.156	Italijana	557.759
Flama	588.518	Baska	205.519

Med »inojezične« uvršteni su i oni žitelji, koji pored franceskoga govore koji strani jezik. Bit će da su poradi toga istaknuti i Alsačani kao »inojezični«, jer govore franceski i njemački (»Action régionaliste« u Parisu).

Sezonska seoba pastira u Pirineje. Kao što po ostaloj južnoj Evropi tako i po Pirinejima postoji sezonska seoba pastira: oni polaze u planinu, toli sa franceske koli sa španjolske strane, sa blagom na ispašu. Godine 1925. odgojneno je do 170 tisuća glava u baskijske Pirineje, ali ne samo rogatoga blaga već i svinja a i konja. Međutim ova seoba kano da postepeno popušta, a to s nekih važnih razloga. Ponajprije je općeni napredak agrikulture, koji dopušta seljacima, da uzgajaju blago zimi i ljeti u najbližem susjedstvu naselja po prirodnim a i vještačkim pašnjacima. S druge strane poradi umanjivanja žitelja u onim krajinama sve je manje mladića, koji hoće da provode dosta neugodan život po planinama. Treći je razlog posve moderan: razvitak sirana u Rocquefortu. Od nekih 20 godina »društvo Rocquefort« je konstatiralo, da mu za njegove fabrike ne dostaje mlijeka, što ga dobija od ovaca, koje se gaje po Centralnom Masivu: ovaca naime sve više nestaje poradi toga što se pašnjaci ondje pretvaraju u vinograde. Navedeno društvo osnovalo je zato po većim naseljima na podancima baskijskih Pirineja mnogo sirana: seljaci, da što više mlijeka prodadu siranama, ne odgone blago u planinu, već ga gaje kod kuće.

Visok gorski lanac u sj.-ist. Sibiriji. Istraživanja, izvedena u sjev.-istočnoj Sibiriji god. 1926., dokazala su potpunu netočnost današnjih zemljovida u opsegu rijeka Indigirke i Kolime. U mjesto ravnice male aps. visine proteže se gorski lanac dug do 1.000 km, širok do 500 km, iz kojega se mnogi vrhunci ispinju preko 5.000 m. Pokriveni su vječnim snijegom, koji svojom donjom medom slazi, u kolovozu i rujnu, do 1.600 m. Ledenici su na njem veoma maleni i ako je gorje visoko i u velikoj geogr. širini: tomu je bez sumnje uzrokom dosta suhi klima. Postoje pak tragovi ranijih ali mnogo opsežnijih ledenika, koji su bili razviti u ledeno doba.

Vodena snaga u Italiji. Za dobijanje električke struje, potrebne u raznim tvornicama, Italija upotrebljuje vodenu snagu. U tu je svrhu izgrađeno 150 reservoirata, koji sadržavaju 15 milijarda m³, njima treba priračunati još ca. 1 milijardu m³ u prirodnim jezerima. Već je godine 1924. Italija pokrivala svoju potrebu električke struje sa 96% iz hidrocentrala tako, da se je samo 4% el. struje dobijalo iz kaloričkih stanica. Italija sve to radi zbog toga, što nema kod kuće uglja: a u slučaju kakvih zapletaja ona se ne treba bojati, da će njezine fabrike prekinuti rad.

Nestajanje faune na otočju Svalbardu. Norveška vlada, zaposjednuvši konačno otočje Svalbard (= Spitzberg), zabavljena je da sačuva ostatke divlje faune, koju su uništavali lovci. U zadnjoj četvrtini prošloga stoljeća poubijalo se svake godine do 5.000 sobova tako da ih ostalo tek koja stotina. Polarna lisica je danas dosta rijetka: bijelih mededa jedva da ima kod obála: lov na kitove više se ne isplaćuje, jer ih je veoma malo. Otočje je doduše bogato pticama morskim, ali otimači jaja iz njihovih gnijezda, u brzo bi i nje uništiti. Vlada je norveška poradi toga znatno suzila lov na životinje: posvema je pak zabranila

hvatati sobove do godine 1955., u nadi da će se dotle nekako umnožiti; od toga doba smjeti će lovci ubijati svake godine samo 250 komada. Zabranjeno je na Svalbardu nastaniti domaće sobove, da se urodna rasa sačuva čista. Osim toga vlada namjerava, da osnuje ondje dva »narodna parka«, gdje će biti svaki lov zabranjen: jedan od 5.000 km², a drugi od 70 km².

Ledena plasina u Antarktiku. Engleski istraživalački brod »Discovery« vidio je u antarktičkom moru ogromnu ledenu plasinu dugu 65 km a visoku 50 m. Bit će da je to otkinuti komad od Filchnerove barijere u zaleđu Weddellova mora. Svakako je ta plasina po svojoj duljini zaista unicum.

Qattara-uleknina. Pored rijetkih uleknina usred kopna utvrđeno je, da je najprostranija i najdublja ona na sjeveroistoku oazi Sivah: Qattara. Obuhvata nekoliko tisuća kvadratnih kilometara, a najdublja joj je točka 134 m ispod razine mora. Kad bi se Nil navrnio u tu ulekninu, trebao bi 20 godina da je vodom napuni.

Kongres slavenskih geografa i etnografa bit će u Beogradu godine 1950.

Kongres njemačkih geografa održat će se na Duhove o. g. u Magdeburgu. Prijave neka se šalju prof. Dr. W. Me i n a r d u s u, Göttingen, Grünerweg 2.

Geografsko društvo u Poznanju osnovano je nedavno; na čelu mu je prof. St. Pawlowski.

Predavanja iz geografije i srodnih nauka na sveučilištu u Zagrebu godine 1928.

A. U ljetnom poljeću (1. III. 1928.—30. VI. 1928.).

red. prof. Dr. Milan Šenoa:

geografija engleskih kolonija, 2 sata na sedmicu,

historija geografske znanosti (nastavak), 2 sata,

pismene vježbe i vježbe u terenu, 2 sata;

um. prof. Dr. Artur Gavazzi:

opća fiziogeografija, II. dio: geomorfologija, 2 sata,

elementi kartografije, 2 sata,

seminarske vježbe, 2 sata;

vant. prof. Dr. Milovan Gavazzi:

opća etnologija (Narodi i kulture Afrike), 2 sata,

život i kultura Praslavena (nastavak), 2 sata,

seminarske vježbe i ekskursije, 2 sata;

hon. prof. Dr. Stjepan Škreb:

uvod u astronomiju, 2 sata,

fizika Sunca, 1 sat.

B. U zimskom poljeću (1. X. 1928.—15. II. 1929.):

red. prof. Dr. Milan Šenoa:

geografija južne Amerike, 2 sata

znatniji dijelovi političke geografije, 1 sat

geografski repertorij, 5 sata;

um. prof. Dr. Artur Gavazzi:

opća fiziogeografija (nastavak), 2 sata,

specijalna fiziogeografija, 2 sata,

seminarske vježbe, 2 sata;

vanr. prof. Dr. **Milovan Gavazzi**:

opća etnologija (narodi i kulture Australije i Oceanije), 2 sata,
život i kultura Praslavena (nastavak), 1 sat,
etnografska struktura Balkana, 1 sat,
seminarske vježbe, 2 sata;

hon. prof. Dr. **Stjepan Škreb**:

sunčani sustav, 2 sata,
atmosfera Zemlje, 1 sat;

red. prof. Dr. **Marijan Salopek**:

opća geologija, 4 sata,
geol.-paleont. vježbe, 4 sata,
uputa u naučni rad za naprednije, 10 sati.

† **J. V. Daneš**, redoviti profesor geografije na sveučilištu u Pragu, umro je 15. aprila 1928. u Los Angelosu, California, u 48. godini života. Išao je da proučaje Kolorado, pa se automobilom ponesrećio. Napísao je mnogo naučnih rasprava, u kojima raspravlja (u dvije debele sveske) opažanja po Australiji, Pacifiku i Čehoslovačkoj, te o našoj Hercegovini, ušću Neretve i dalmatinskoj obali.

I. Rubić.

† **Ludomir Sawicki**, redoviti profesor geografije na sveučilištu u Krakovu, umro je 5. oktobra 1928. u 45. godini života. Bavio se mnogo geomorfologijom i antropogeografijom, te je izdao brojne publikacije. Mnogo je putovao po Italiji, Indiji, Ceylonu, Cirenaici, Eritreji i Maloj Aziji. Neposredno pred smrt bio je u istočnoj Srbiji, da je prouči. Tu se i razbolio. Osobitih je zasluga stekao za organizaciju i provedbu drugog sveslavenskog geografskog i etnografskog kongresa u Poljskoj.

I. Rubić.